

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ӨКМӨТҮНҮН ПРОГРАММАСЫ

Кыргыз Республикасынын Жогорку Кенешинин 2012-жылдын 5-сентябрындагы № 2264-V токтому менен бекитилген

Киришүү

Бул программа Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 84-беренесине ылайык Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн (мындан ары - Өкмөт) саясатын аныктоочу негизги документ катары иштелип чыкты.

Программанын негизин фундаменталдык жалпы адамзаттык доолоттор жана ошондой

эле Кыргызстандын элинин салттуу баалуулуктары дагы түзүшөт.

Окмөттүн Программасы “Кыргыз Республикасынын Окмөтү жөнүндө” Кыргыз Республикасынын конституциялык Мыйзамынын 4-беренесине ылайык келет жана учурдагы абалдын анализин камтыйт. Программа Окмөт өзүнүн ишинде ишке ашыруучу максаттарды, милдеттерди жана негизги иштердин тизмесин аныктайт.

Программа ырааттуулуктун жана коомдун кызыкчылыктарын чагылдыруу принциптеринде иштелип чыккан. Программа Кыргыз Республикасынын Жогорку Кенешинин депутаттарынын Кыргыз Республикасынын Жогорку Кенешинин 2012-жылдын 5-сентябрындагы пленардык жыйынында айтышкан сунуштарын жана пикирлерин эске алуу менен толуктап иштелип чыкты. Программда ошондой эле Кыргыз Республикасынын Окмөтүнүн 2012-жылдын 12-апрелиндеги № 239 токтому менен бекитилген 2012-2014-жылдарга Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн орто мооноттук программасы, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кенешинин көпчүлүк коалициясына кирген партиялардын шайлоо алдындагы программалары жана Кыргыз Республикасынын Президентинин шайлоо алдындагы программасы да эске алынды.

Программаны иштеп чыгууда экинчи коалициялык Окмөттүн “Стабилдүүлүк жана бакубат жашоо” программасынын жакшы жактары жана ошондой эле катачылыктары да эске алынды. Башталган жакшы реформалардын баары улантылат жана өнүктүрүлөт.

Кыргыз Республикасына коомдун кызыкчылыктарына жооп берген өнүктүрүүчү максаттарга жетишүү жана элдин (коомдун) бакыбаттыгын арттыруу үчүн стабилдүү мамлекеттик башкаруу жана ырааттуу экономикалык саясат керек.

Олкөнүн социалдык-экономикалык абалы, айрыкча бюджеттин абалы жана жылытуу сезонунда даярдык кризиске каршы чечкиндүү чараларды көрүүнү талап кылгандыктан бул пландоонун горизонтун 6 айга чейин кыскартуу зарылдыгын жаратууда. Бирок мында орто мооноттук жана узак мооноттук келечектерге багыт алыш керек. Ошондуктан Программа жыл сайын, аткаруу үчүн жооптуу органдар жана аткаруу моонотторун көрсөтүлүп, иш-чаралардын толугураак планы менен толукталып турат.

Окмөттүн ишинде жашоо-турмушту камсыздоочу негизги системалардын туруктуулугун камсыздоого, ошондой эле Кыргыз Республикасынын туруктуу экономикалык өнүгүшүнө багытталган социалдык-экономикалык реформаларды андан ары ишке ашырууга өзгөчө көңүл бурулат.

Кыргыз Республикасынын Окмөтүнүн негизги милдеттери томонкулор болмокчу:

- өлкөнүн экономикасын кризистен чыгаруу (оперативдик башкаруу мезгили);
- өлкөнүн экспорттук потенциалын өнүктүрүү жана стратегиялык реформаларды ишке ашыруу жолу менен экономикалык өсүштүн туруктуу темпине жетишүү;
- чет өлкөлүк дагы, жергиликтүү дагы инвестицияларды тартууга шарт түзүү үчүн ыңгайлуу инвестициялык климат жана бизнес-чөйрө түзүү;
- мамлекеттин социалдык милдеттенмелери аткарылышын камсыздоо;
- улуттук коопсуздукту жана коомдук тартипти камсыздоо;

- коррупцияга каршы күрөшүү;
- мамлекеттик башкаруунун компакттуу жана натыйжалуу системасын түзүү.
Окмөт бул милдеттердин аткарылышы үчүн жоопкерчиликти озно алат жана бардык саясий күчтөрдү жана коомдук уюмдарды бул Программаны колдоого чакырат.

1. Учурдагы абалга баа

2012-жылдын 8 айынын жыйынтыгы “Кумтор” кенинде өндүрүштүн кыскартылганына жана экономикалык саясаттын натыйжасыз жүргүзүлгөнүнө байланыштуу экономикалык өсүштүн орчундуу томондогонун корсотту. Уланып жаткан дүйнөлүк экономикалык кризис да терс таасирин тийгизүүдө.

Алсак, ИДПнын коломун откон жылдын ушул мезгилине салыштырганда реалдуу корсоткондо 4,6 пайызга азаюу менен 171,5 млрд. сомду түздү. “Кумтор” кенин иштеткен ишканаларды кошпогондо ИДПнын коломун 2012-жылдын январь-августунда 162,2 млрд. сомду түздү жана 2011-жылдын январь-августуна салыштырганда 3,9 пайызга кобойду.

Экономиканын өсүш темпинин орчундуу азайышынын негизги фактору Доре куймасынын чыгарылышы (2,9 эсе) азайганы болду, анын натыйжасында онор жайлык өндүрүш 31,7 пайызга томондоду жана экспорттук операциялардын 20 пайыз азайышына алып келди.

Айыл чарбада жагымсыз тенденциялар болду. Дан өсүмдүктөрүнүн пландалган 348,6 мин га ордуна иш жүзүндө 324,9 мин га жерге себилди, же бул откон жылдын деңгээлине салыштырганда 48,1 мин га аз болду. Иш жүзүндөгү айдоо аянттарды эсепке алганда дан эгиндердин күтүлгөн дүн жыйымы баштапкы маалыматтар боюнча 593,6 мин тоннаны түзөт, же бул откон жылдагыдан 206,2 мин тоннага аз.

Натыйжада озүбүздө өндүрүлүүчү аштык буудайдын дефицити баалоолор боюнча, орточо түшүм 18,3 ц/га болгондо 278,6 мин тоннаны түзөт. Иш жүзүндөгү керектоолордун камсыздалышы 46,7 пайыздын деңгээлинде күтүлүүдө. Мындан тышкары, бардык облустарда дан эгиндерди жыйноодо артта калуу бар.

8 айдагы инфляция жогору болгон жок жана 2 пайыздын деңгээлинде болду, бирок кийинки айларда экономикада инфляциянын оорчулугу кобойуп жатканы байкалууда. Августта негизги тамак-аш жана азык-түлүк эмес товарларга баалар кымбаттаганы байкалды, атап айтканда, жогорку сорттогу бир кг ундун баасы 12,0 пайызга жана биринчи сорттогу бир кг ундун баасы 14,0 пайызга кымбаттады; нан – 9,5 пайызга, А-80 жана А-93 бензиндин баасы 1,8 жана 2 пайызга кымбаттады.

Айыл чарбада болуп жаткан абал жана негизги товарларга баалардын кымбатташы

элдин негизги тамак-аш продуктуларды алышына терс таасир тийгизиши жана азык-түлүктүн тартыштыгына алып келиши мүмкүн.

Экономиканын дээрлик бардык секторлоруна чет өлкөлүк тике инвестициялардын келиши орчундуу азайды. Мисалы, ушул жылдын I жарымынын жыйынтыгы боюнча чет өлкөлүк тике инвестициялардын келүүсү өткөн жылдын ушул мезгилине салыштырганда 36 пайызга азайды. Инвестициялар боюнча абалга “Кумтор” кенинин жана башка алтын кендердин тегерегиндеги пикир келишпестиктердин узарышы жана ашыкча саясатташтырылышы да таасир этип, бул инвестициялык климаттын начарлашына алып келди жана инвесторлордун маанайына терс таасирин тийгизүүдө.

Экономикада болуп жаткан абал өлкөнүн бюджетине таасирин тийгизип, 2012-жылдын бюджетинин параметрлери кайрадан каралды. Такталган болжол боюнча бюджеттин кирешеси 81,6 млрд. сом, же ИДПга карата 26,7 пайыз болот, баштапкы болжолго караганда 1 млрд. сомго өсүш камсыздалат. Мында чыгымдар 7,7 млрд. сомго кобойду жана 104,7 млрд. сомду түздү же ИДПга карата 34,3 пайыз болду. Ошентип, бюджеттин тартыштыгы 23,1 млрд. сомду түздү же ИДПга карата 7,6 пайыз болду, баштапкы болжолдо тартыштык 5,1 пайыз болоору белгиленген эле.

Бюджеттин киреше болушу боюнча болжол аткарылбай калуу тобокели бар. Баштапкы маалыматтар боюнча бюджетке каражаттын кем түшүүсү 4,1 млрд. сомго жакын болот, анын ичинде эл аралык уюмдардан кем түшүү - 60 млн. АКШ долларына жакынды түзөт. Мында калктын социалдык жактан аялуу катмарларынын жашоо деңгээли кескин томондоп кетиши болтурбоо үчүн бюджеттик тобокелдер социалдык чөйрөнү каржылоого такай көңүл бурууну талап кылат.

Финансылык чөйрөдө проблемалуу банктарды жонго салуу процесстери аяктабаганына, кардарлардын каражаттары жана күүрөөгө койгон мүлктөрүн тондурулганына байланыштуу тобокелдер сакталууда. Мындай проблемалар банктардын жана микрофинансылык уюмдардын кредит берүү чөйрөсүндөгү кредиттик жогорку тобокелдер менен айкалышканда экономиканын өсүшүнө терс таасирин тийгизип жатат. Болуп жаткан ички жана тышкы тобокелдер ИДПнын өсүшүнүн жаныланган божомолун жасоого терс таасир тийгизүүдө.

Күзгү-кышкы мезгил өлкөнүн кышка даярдануусунда жана бүткүл отун-энергетикалык комплекстин ишин жакшыртууда чечилбей келаткан проблемаларды курчутууда.

Экономиканын тармактарын жана социалдык чөйрөнүн объекттерин алдыдагы кышка даярдоо графиктен артта калууда. Бишкек шаарынын ТЭЦи, эл жана бюджеттик уюмдар көмүр менен 27,2 пайыз, мазут менен – 47,5 пайызга камсыздалышкан. Электр энергетикасындагы ишканаларда өсүп жаткан дебитордук карыздары бар, керектоочүлөрдөн акы жыйноо система боюнча орточо 94,4 пайызды түзөт. Мамлекеттик институттарда стабилдүүлүктүн жоктугу жана экономикалык саясатта удаалаштыктын жоктугу өлкөнүн өнүгүүсү үчүн олуттуу тоскоолдук болууда. Бул узак мооноттук максаттарды аныктоого жана аларга жетишүү үчүн максат коздогон саясат жүргүзүүгө жолтоо болуп жатат. Бул ошондой эле бизнестин Окмөткө болгон ишеничин азайтып, экономикалык өнүгүүнүн мамлекет колдоого алуучу приоритеттерин эске алуу

менен узак мооноттун пландарды түзүүгө мүмкүндүк бербей жатат.

2. Өкмөттүн негизги максаттары жана милдеттери

Региондук жана дүйнөлүк саясат активдүү трансформацияланып, эл аралык экономикалык интеграциянын жаны объекттери пайда болууда. Белоруссиянын, Казакстандын жана Россиянын катышуусу менен Бажылык союз түзүлгөнүнө байланыштуу республиканын башка өлкөлөрдөн товарларды транзит менен өткөрүүдөн киреше алууга болгон мүмкүндүгү орчундуу азаят.

Азыркы учурда Кыргызстандын экономикасы экономикалык өнүгүүнүн жалпы коом менен кабыл алынган жаны концепциясына муктаж болуп турат. Учурдагы кырдаал колдо болгон конкуренциялык артыкчылыктарыбызга негизделген, экспортко багытталган ургаалдуу өнүгүү моделин тандап алууну милдеттендирип жатат. Келечекте экспортту тез убакыттын ичинде кобойтууга, атаандаштыкка жарактуу продукцияны өндүрүүгө жана кызматтарды корсотууга багытталган өндүрүшкө багыт алуу зарыл.

Мында экономикада транзиттик функцияларды сактоо мүмкүндүгү колдоого алынат. Өкмөт мамлекеттик башкаруу системасын чыңдоо жана экономиканын айрым чөйрөлөрүн стабилдештирүү, инвесторлордун биздин өлкөгө болгон ишенимин калыбына келтирүү боюнча биринчи кезектеги маселелерди чечүүгө күч-аракетти топтоосу зарыл. Корүлгөн чаралар өлкөнүн экономикасынын артыкчылыктуу багыттарына топтоштурулуп, анын экспорттук потенциалын жогорулатууга жана ушунун эсебинен элдин иш менен камсыздыгын арттырууга, жарандардын жашоо деңгээлин жогорулатууга тийиш.

Өкмөттүн Программасы учурдагы айрыкча курч проблемаларды чечүүгө, экономикалык реформаларды жүргүзүү үчүн туруктуу платформа түзүүгө, экономикалык иштин Кыргызстан үчүн айрыкча приоритеттүү чөйрөлөрүндөгү стратегиялык демилгелерди ишке ашырууга багытталган.

Өкмөттүн негизги максаты – экспортко багытталган жана импортту алмаштыруучу өндүрүштөрдү түзүү жана ургаалдуу өнүктүрүү аркылуу экономикалык өсүштүн туруктуулугун камсыздоо, бул элдин иш менен камсыздыгын кобойтот жана жашоо

денгээлин жогорулатат.

2.1. Оперативдик башкаруу мезгили (2012-жылдын сентябры – 2013-жылдын марты)

Окмөттүн оперативдик башкаруу мезгилиндеги (2012-жылдын сентябры – 2013-жылдын марты) максаты томонкүдөй негизги маселелерди чечүү жолу менен экономиканы жакшыртууну жана аны кризистен чыгарууну, элдин жашоо денгээлин жогорулатууну коздойт, ал маселелер:

- 2012-2013-жылдын күз-кыш мезгилинен авариясыз штаттык режимде чыгуу;
- түшүмдүү өз убагында жыйноо жана күзгү талаа жумуштарын жүргүзүүгө даярдануу;
- зарыл мамлекеттик резервдерди түзүү жана негизги тамак-аш товарларга бааларды стабилдештирүү аркылуу азык-түлүк коопсуздугун камсыздоо;
- оңор жайдагы абалды жакшыртуу;
- мамлекеттик чыгымдарды оптималдаштыруу, бюджеттик тартипти чындоо, социалдык милдеттенмелерди аткаруу жана бюджеттик процесстин ачык-айкындыгын камсыздоо;
- ишкерлер менен туруктуу байланышты түзүү, аларда болгон проблемаларга тез чара көрүү.

2.1.1. Күз-кыш мезгилге даярдануу

Окмөт бүткүл отун-энергетикалык комплексти башкарууну орчундуу жакшыртат. Ишканалардын жетекчилери жылытуу мезгилине даярдык жана андан чыгуу үчүн жеке жоопкер болушат. Ошону менен эле бир убакта электр, жылуулук жана газ менен үзгүлтүксүз камсыздоо, коромжулуктарды жана аварияларды азайтуу, ишканалардын сапаттык көрсөткүчтөрүн жакшыртуу үчүн стимулдар киргизилет. Окмөттүн иш-аракети көмүрдүн, мазуттун керектүү олчомдогу запастарын топтоого, ондоо-калыбына келтирүү

жумуштарын оз убагында бүтүрүүгө топтоштурулат. Окмот керектүү финансылык каражатты камсыздайт жана социалдык объектердин күз-кыш мезгилге карата даярдыгына текшерүү жүргүзөт.

Күз-кыш мезгилге даярдык бир топ терс факторлорго байланыштуу татаалдап жатат. Токтогул каскадындагы ГЭСтердин, Бишкек жана Ош шаарларынын ТЭЦтеринин негизги жабдууларында ондоо жумуштарын жүргүзүүнүн, жалпы республика боюнча отун камдоонун графигинде орчундуу артта калуу бар. 2012-жылдын 1-августуна карата жалпысынан 237,1 мин тонна көмүр камсыздалды, бул белгиленген тапшырманын 38,7 пайызын түзөт. Ошондой эле Бишкек шаарынын ТЭЦи үчүн отун алып келүүдө проблемалар бар; ондоо жумуштарын жүргүзүү графигиндеги артта калуулар жана ал жумуштар жетиштүү каржыланбай жатканы байкалат.

Жылытуу мезгилине ийгиликтүү даярдануу үчүн томонкудой иштер аткарылат:

- табигый газды керектүү коломдо өзгүлтүксүз алууну камсыздоо;
- отун сатып алуу, ошондой эле керектелген электр, жылуулук энергиялары, табигый газ, көмүр жана мазут үчүн карызды жоюу үчүн бюджеттик уюмдарды оз убагында каржылоо;
- отун камдоо графигинин сакталышын катуу контролдоо;
- Токтогул суу сактагычында суунун деңгээлин коопсуз деңгээлде кармап туруу боюнча чара көрүү;
- электр станцияларындагы жана подстанциялардагы электр жабдууларынын капиталдык жана учурдагы ремонтун аяктоо;
- буу казан жабдууларын ремонттоо жана күзгү-кышкы мезгилден отун убагында “Кыргызтураккоммунсоюз” мамлекеттик ишкана технологиялык объектерин электр менен өзгүлтүксүз жабдуу;
- бюджеттик уюмдар, шаарлардын мэриялары жана жергиликтүү мамлекеттик администрациялар менен түзүлгөн келишимге ылайык талаптагыдай сапаттагы жергиликтүү көмүрдү оз убагында финансылоо жана берүү;
- калкка сатылган көмүрдүн баасынын өсүшүнө жол бербөө боюнча чара көрүү;
- калкты, социалдык объектерди отун менен камсыз кылуу жана жарандардын жөнүлдүктүү категорияларына каражатты оз убагында болуп берүү.

2.2.2 Түшүмдү оруп жыйноону аяктоо жана күзгү жана жазгы талаа иштерине даярдануу

Окмот түшүмдү оруп жыюуну оз убагында аяктоо, күзгү себүүнү уюшкандыкта откорүү жана 2013-жылдын күзгү жана жазгы талаа жумуштарына даярдык көрүү, КММ, айыл чарба өсүмдүктөрүнүн үрөнүн жана жер семирткичтердин зарыл болгон запастарын түзүү маселелерин чечет. Откон кыштын сабактарын эске алуу менен мал чарбасы үчүн тоюттун жетишсиздиги кырдаалын алдын алуу боюнча чаралардын комплексин кабыл

алуу зарыл.

2012-жылдагы кызгв-талаа жумуштарын жана 2013-жылдагы жазгы-талаа жумуштарын ийгиликтүү жүргүзүү үчүн томонкудой иш-чаралар откорлот:

- үрөн материалынын, жер семирткичтердин жана кыйыч-майлоочу материалдардын зарыл запасын камсыз кылуу;
- азот жер семирткичтери заводун куруу үчүн инвесторлорду тартуу;
- финансылоонун зарыл болгон коломун болуп берүү менен мамлекеттик суу чарба объекттеринде жана ирригация системасында ремонттук-калыбына келтирүү жумуштарын оз убагында откортүү;
- финансылоонун зарыл болгон коломун болуп берүү менен айылдык товар ондүрүүчүлөрдүн машина-трактор паркын даярдоо жана оз убагында ремонттоо;
- айылдык товар ондүрүүчүлөрдүн, тамак-аш жана кайра иштетүүчү онор жай ишканаларын женилдиктүү кредиттоонун натыйжалуу механизм иштеп чыгуу;
- аралаш тоют ондүрүшү боюнча заводдордун ондүрүштүк кубаттуулуктарын калыбына келтирүү жолу менен аралаш тоюттар ондүрүшүн уюштуруу;
- 2012-2013-жылдар кыш мезгилинен отүүчү тоюттун жетиштүү коломун даярдоо боюнча зарыл болгон уюштуруу чараларын жергиликтүү оз алдынча башкаруу органдары менен бирге жүргүзүү.

Окмот жергиликтүү мамлекеттик администрациялардын жана жергиликтүү оз алдынча башкаруу органдарынын башчылары да айылдык товар ондүрүүчүлөргө зарыл болгон колдоо корсотуу тийиш экендигин белгилейт.

2.2.3 Азык-түлүк коопсуздугун жана бааларды стабилдештирүүнү камсыз кылуу

Окмот ички азык-түлүк рыногун толтуруу боюнча чара корот, эки тараптуу келишимдерге ылайык олко ала турган 200 мин тонна казак эгинин жана 100 мин тонна орус эгинин алууга жана пайдаланууга контролдукту камсыз кылат.

Азык-түлүк товарларына баанын осушүн тизгиндоо жана азык-түлүк коопсуздугун камсыз кылуу үчүн мамлекеттик резервди зарыл запастар менен камсыз кылуу боюнча чара корлот.

Бааларды чайкоочулук менен жогорулатууга жол бербөө боюнча уюштуруу жана жонго салуучу, ошондой эле ички рынокту азык-түлүк продукциясы менен толтуруу чаралар жагдайга жараша корлот, атап айтканда:

- азык-түлүк кризисине жол бербөө маселелерин чечүү үчүн, ошондой эле озгочо кырдаалдар пайда болгон учурда мал жана канаттуулар үчүн тоюттардын запасын түзүү үчүн зарыл болгон мамлекеттик материалдык резервдин запастарынын денгээлин аныктоо;
- мамлекеттик материалдык резервге коюу үчүн аштык буудайды сатып алууну уюштуруу;
- негизги тамак-аш азыктарынын тизмесине киргизилген азык-түлүк тобунун товарларына колдонулуучу бажы алымдарына анализ жүргүзүү жана зарыл болгон учурда аны кайра караштыруу боюнча сунуштарды даярдоо;
- азык-түлүк рыногунда чарба субъекттеринен чайкоочулук аракеттерин оз убагында

айкындоо жана четтетүү;

- айыл чарба продукциясын сатуу боюнча жарманкелерди уюштуруу жана откорүү;
- фирмалык соода түйүндөрүн ачууда кайра иштетүүчү ишканаларга комок корсотүү;
- буудай жана ун экспортуна чектоо же тыюу салуу сыяктуу коргоо чараларын жүргүзүү.

2.2.4 Өнөр жайындагы кырдаалды стабилдештирүү

Өнөр жайында чечүү үчүн атайын чаралар корүүнү талап кылган проблемалар сакталып калууда. Чийки зат жана материалдык ресурстардын импортуна күчтүү көз карандылык орун алды. Квалификациялуу адистердин жетишсиздиги белгиленүүдө. Озвбүздүн жүгүртүү каражаттарыбыздын жетишсиздиги, жогорку пайыздык ставкалардан улам коммерциялык кредиттер алуунун чектелүүсү негизги фонддорду жаныртууга, жаны технологияларды оздоштурууга тоскоолдук келтирүүдө. Бул баасы жана сапаты боюнча көптөгөн ата-мекендик товарлардын атаандаштыкка жараксыздыгына алып келүүдө.

Негизги фонддорду жанылоо процессин стимулдаштырууга лизинг операциялары боюнча берүүлөрдү кошумча нарк салыгынан жана сатык салыгынан бошотуу комок берет.

Бажы союзунун ченемдерин жана талаптарын киргизүүгө байланышкан соода шарттарын озгортүү Бажы союзуна катышуучу мамлекеттердин техникалык регламенттерин Кыргызстандын аймагында колдонуу максатында стандартташтыруу боюнча эл аралык келишимдерди түзүүдө эске алынат. Сынак лабораторияларын модернизациялоо боюнча иш жүргүзүлөт.

2.2.5 Бюджеттин туруктуулугу жана социалдык милдеттенмелерди аткаруу

Окмот мамлекеттик чыгымдарды кыскартуу боюнча кошумча чара корот.

Администрациялык жана коомдук имараттарды курууга жана ремонттоого, кызматтык автотранспортту сатып алууга чыгымдар кыскартылат.

Чыгашалуу мамлекеттик ишканаларды, бирикмелерди жана фонддорду жоюу боюнча, жаны ишканаларды түзүүдө мамлекеттин катышуусун түздөт-түз финансылоого каражаттарды болууну токтотуу боюнча иш жүргүзүлөт. Каражаттарды үнөмдөө максатында дипломатиялык окүлчүлүктөрдүн функцияларын жана кызматкерлеринин санын оптималдаштырууну жүргүзүү зарыл.

Мамлекеттик финансы системасында каражаттарды майнапсыз болуштурууну, коррупциялык схемаларды, ар кандай кыянатчылыктарды жок кылууга багытталган чечкиндүү реформалар жүргүзүлөт. Мамлекеттик финансылоо системасын реалдуу экономикалык долбоорлорду жана программаларды жүргүзүүгө багытталат. Реформалар борбор менен региондордун ортосунда финансы ресурстарын болуштурууга да тийиштүү болуп, жарандардын турмуш сапатын жакшыртуу максатында региондордун өз алдынчалыгын күчөтүүгө багытталууга тийиш.

Корүлгөн чаралар Окмотко мамлекеттин социалдык милдеттенмелерин аткарууга мүмкүндүк берет, бюджеттик каражаттар биринчи кезекте даректүү колдоо көрсөтүүнү жана социалдык тоолордун жатып ичерликте колдоо формасына айланышына жол бербөөнү камсыз кылып, корголгон беренелерди финансылоого болуот.

Томонку чараларды ишке ашыруу зарыл:

- коррупциялык схемаларды жана уурдап жок кылууларды түп тамырынан бери жоюу, башкарууну жакшыртуу жолу менен салыктын жана бажы толомдорун жыйноону кобойтуу;
- бюджеттин кирешелерин кобойтуу боюнча кошумча мүмкүнчүлүктөрдү аныктоо максатында мамлекеттин бардык болгон финансылык активдерин инвентарлаштырууну жана баалоону аяктоо;
- салыктык жана бажы органдарынын ишинин натыйжалуулугун жогорулатуу, ишкердик иш кирешеси жогору чөйрөлөрүнө (алкоголдук, тамеки, энергетика тармагы, КММ жүгүртүү) контролдукту катаалдаштыруу;
- бюджеттин дефицитин кыскартуу үчүн 2012-жылдын калган айларында бюджеттик каражаттарды катуу үнөмдөө режимин киргизүү. Бюджеттин ресурстук мүмкүнчүлүктөрүн биротоло аныктаганга чейин бюджеттен финансылоо бюджеттин корголгон беренелери жана коммуналдык чыгымдар (чектоолорун менен) боюнча гана ишке ашырылат. Калган бардык чыгымдар алардын өзгөчөлүгү белгиленгенде гана ишке ашырылат.

2.1.6. Бизнес менен өз ара аракеттенүү

Окмот жана аткаруу органдарынын жетекчилери ишкерлерге негизсиз дооматтар жана кысымдар корсотулгон учурда оперативдүү жана жигердүү конул бурууга тийиш. Жергиликтүү жетекчилердин ишкердик климатты жакшыртууда солгундугунун дал озу борбордук биликтин бардык күч-аракеттерин жокко чыгарат, ал эми кээ бир учурларда кабыл алынган мыйзам актыларын бузууларга алып келет. Жергиликтүү жетекчилердин компетенттүүлүгүнүн деңгээли региондогу орун алган ишкердик климаттын деңгээли боюнча бааланат.

Окмот эл аралык рейтингдерде өлкөнүн позицияларын жакшыртуу боюнча чараларды иштеп чыгууда жана ишке ашырууда бизнес-коомчулук менен бирге активдүү иш жүргүзөт. Биринчи кезекте негизсиз текшерүү фактылары токтотулат, энергия тармактарына кошулуу жол-жоболору, курулушка уруксат алуу, көмүскө бизнестин коломун кыскартуу боюнча чаралар көрүлөт.

2.3 Стратегиялык багыттарды улантуу

Окмот тарабынан экономикалык да администрациялык чөйрөлөрдө да реформаларды өткөрүүнүн мурастуулугун жана ырааттуулугун камсыз кылуу боюнча бардык зарыл чаралар көрүлөт. Кыргыз Республикасын региондук экономикалык союздарга интеграциялоо, өлкөнүн энергетикалык коопсуздугун жогорулатуу жана транспорттук инфраструктураны өнүктүрүү сыяктуу бардык башталган стратегиялык долбоорлор улантылат.

Ошол эле учурда окмот тарабынан мурдагы окмоттордун иштеринин алынган тажрыйбасы жана ондуу жыйынтыктары эске алынат, бирок Кыргызстандын экономикасындагы жана дүйнөлүк экономикадагы учурдагы кырдаалдын жаны

талаптары да эске алынат.

2.2.2. Тармактык артыкчылыктарды ишке ашыруу

2.2.2.1. Энергетика

Энергетика – өлкөнүн экономикасынын алдынкы тармагы. Бүгүнкү күндө тармакта бир катар проблемалар бар.

Материалдык-техникалык жана өндүрүштүк базаны жаныртууну жетишсиз финансылуу жабдуулардын жогорку физикалык жана моралдык эскиришине алып келди, бул энергия системасынын туруктуу иштоосу, экономиканын башка тармактарын стабилдүү энергия менен жабдуу үчүн жол берилгис жогорку тобокелдиктерди түзөт.

Керектоочулар үчүн электр энергиясын туруктуу берүү аны өлкөнүн түндүк региондорунда берүүдөгү, кышкы сезондогу эн жогорку күч келтирүүнү жабуудагы азырынча чечилбеген проблема менен да

Башкаруунун сапаты коммерциялык жана техникалык жоготуулардын чечкиндүү томондотүү милдетин чечүүгө мүмкүндүк бербейт, ал эми дебитордук карыздын өлчөмдөрү өтө жогору бойдон калууда.

Ресурстарды үнөмдөө саясаты катары энергия үнөмдөө жетишсиз сакталып, товар бирдигин өндүрүү чыгымдары ченемсиз чоң бойдон калууда.

Энергетика саясатын саясий факторлордун таасиринде калып, бул экономикалык жактан негизделген чечимдерди кабыл алууну татаалдаштырууда.

Кыргызстан эн ири гидроэнергетикалык ресурстарга ээ, алар жетишсиз пайдаланылууда.

Энергетиканы өнүктүрүү үчүн томонку чаралар ишке ашырылат:

- жаны гидроэлектрстанцияларын куруу жана иштеп жаткандарын реконструкциялоо жолу менен кубаттуулуктарды арттырууну кобойтуу, электр энергиясы менен өлкөнү туруктуу камсыздоо жана экспорттоо үчүн электр берүү линияларын өнүктүрүү, электр энергиясын чыгаруучу компанияларда жекече инвестицияларды стимулдаштыруу;
- энергия компанияларында корпоративдүү башкаруу принциптерин өнүктүрүү жана электр энергиясын болуштуруу системасындагы ортомчу түзүмдөрдүн ишин токтотуу;

- энергия компанияларынын ортосунда оз ара энергия берүүлөрдүн жана оз ара эсептешүүлөрдүн эсебин алуу функциялары менен коз карандысыз эсептешүү борборлорун түзүү;
 - экономикалык стимулдарды түзүү жолу менен энергия ресурстарын (электр энергиясын, газ отунун, көмүрдүн ж.б.) керектоонун кыйла төн салмактуу деңгээлине жетишүү;
 - энергетикалык коопсуздукту камсыз кылуу жана керектоочулардын стабилдүү, ишенимдүү электр менен жабдуу үчүн энергия секторундагы ири узак мооноттүү инвестициялардын зарыл болгон деңгээлин камсыз кылуу жана энергия компанияларынын чыгымдарын толуктоону караштырган электр энергиясына орто мооноттүү тарифтик саясатты иштеп чыгуу жана бекитүү.
- Экспорттук мүмкүнчүлүктү өнүктүрүү жана инновациялык технологияларды тартуу энергетикадагы саясаттын эн маанилүү компоненти болуп калат:
- региондор аралык энергетикалык долбоорлорго, эн оболу Түштүк Азиядагы, коңшу өлкөлөрдөгү долбоорлорго активдүү катышуу, тиешелүү материалдык-техникалык базаны жана укуктук негизди түзүү.

2.2.2.2. Айыл чарбасы жана кайра иштетүү өнөр жайы

Айыл чарбасы – бул экономиканын түзүмүн калыптандыруучу тармак, өлкөнүн калкынын чон болушунун жыргалчылыгы жана турмуш шарттары ага коз каранды.

Бүгүнкү күндө айыл чарбасы, финансы ресурстары, машиналар жана жабдуулар, өсүмдүктөрдүн жана жаныбарларды коргоо боюнча тейлоолор, жердин түшүмдүүлүгүн жогорулатуу боюнча чаралар, үрөнчүлүк жана асыл тукум чарбаларынын продукциялары, ирригация, озгочо вегетативдүү мезгилдеги ирригация менен жетишсиз камсыздалган.

Чыгарылган продукцияны сатып откоруу татаал проблема болуп саналат. Фермерлер урунттуу финансылык жоготууларга дуушар болууда, бул чарбаларды жетиштүү финансылык ресурстардан жана экономикалык жүйөсө себептерден ажыратууда. Айыл чарба продукциясын өндүрүүнүн жана аны кайра иштетүүнүн байланышынын начардыгы кошумча нарктын томонку деңгээлин шарттайт, бул айыл чарба өндүрүшүнүн киреше болушунда чагылдырылат.

Фермерлердин жерлеринин чакандыгы, жер участкаларын бириктирүүнүн деңгээлинин томондугу менен шартталган өндүрүштүн майда товардуулугу жогору бойдон калууда. Айыл чарбасын жана кайра иштетүүнү өнүктүрүү үчүн томонку чаралар ишке ашырылат:

- айылдык товар өндүрүүчүлөрдүн мүмкүнчүлүгүн өнүктүрүү, МЖИ өндүрүш принциптеринде кооперативдерди, кайра иштетүүчү ишканаларды, машина-тракторлор компанияларын түзүү;
- финансы-кредиттик инфраструктураны, лизингди өнүктүрүү аркылуу финансы

ресурстарын жана айыл чарба жабдууларын алууну кеңейтүү;

- атайын чарбалар үчүн зарыл ресурстарды (жерди, финансы ресурстарын ж.б.) болуп аркылуу үрөнчүлүктү жана асыл тукум мал чарбачылыгын арзан жана сапаттуу товарлар, тейлоолор менен камсыздоо, азыркы илимдин жетишкендиктерин пайдаланууну кеңейтүү;

- суу чарба мелиорациялык курулмаларды куруу жана реконструкциялоо аркылуу суу ресурстарын жетиштүү алууну камсыздоо, жердин түшүмдүүлүгүн жогорулатуу жана аларды майнаптуу пайдаланууга комок корсотуу, минералдык жер семирткичтер ж.б. менен камсыз кылууда колдоо корсотуу;

- айылдык товар өндүрүшчүлүгүн терең өндүрүштүк байланыштары менен кошумча нарк түзүүнүн түзүүнү колдоо аркылуу айыл чарба кластерлерин, тышкы рынокко чыгуу менен кайра иштетүүчү өнөр жайын жана дүң, чекене сооданы өнүктүрүү;

- экологиялык таза продукцияны өндүрүшүн жана экспортун өнүктүрүү.

2.2.1.5. Женил жана иштетүүчү өнөр жайы

Мурда женил өнөр жайы республиканын экономикасынын эн өнүккөн тармагы эле, Кыргыз Республикасынын мурдагыдай эле бир катар женил өнөр жай тармактарын жергиликтүү жана алып келинген чийки заттарды, колдо болгон өндүрүштүк инфраструктураны жана кесипкой жумушчу күчтөрүн пайдалануу менен пайдалануу менен өнүктүрүү мүмкүнчүлүгүнө ээ.

Экспортко багытталган тигүү, галантерея, текстиль, чыт кездеме, жүн жана булгаары-бут кийим өнөр жайын өнүктүрүү үчүн, ошондой эле эмерек өнөр жайы үчүн шарт бар.

Женил өнөр жай тармактарын өнүктүрүү үчүн томонкудой чаралар ишке ашырылат:

- экспорттук продукция өндүрүүгө багытталган аймактык индустриялык парктарды түзүү;

- тармакка тышкы жана ички инвестициялардын келүүсүн стимулдаштыруу;

- женил өнөр жай тармактарында легалдуу жана комүско бизнестин тенденктүү эмес атаандаштыгына богот коюу, иштеп жаткан өндүрүштордун комүскодон чыгаруу боюнча чара корүү, анын ичинде жонокойлотулгон салык салуу режимин киргизүү, ошондой эле башкарууну жакшыртуу боюнча чара корүү.

-

2.2.1.6. Туризм

Кыргызстан ото майнапсыз пайдаланылган рекреациялык чон ресурстарга ээ.

Туризмдин онугушунун отулгон жолу экология учун коркунуч туудурган жана коом учун пайда келбеген кустарлык туризм катары муноздоого болот. Азыркы турган турушунда аны андан ары онуктуруу мүмкүн эмес.

Туризмди онуктуруу учун томонкудой чаралар ишке ашырылат:

- олконун рекреациялык ресурстарына инвентаризация жүргүзүү, ресурстар тармагы учун башкыларды жана ири инвесторлорду тартууга аймактарды аныктоо;
- туристтик мезгилдин жыл бою иштеши учун шарттарды түзүү, конкреттүү максаттуу базарларга багытталган кенири катардагы туристтик продуктуларды ондүрүү;
- Кыргызстандын рекреациялык ресурстарын оздоштурууга ири чет олколук инвестицияларды, белгилүү туристтик бренддерди тартуу боюнча программаларды ишке ашыруу;
- жаратылышты пайдалануу саясатын курчап турган чойронун коргоо, озгочо рекреациялык ресурстарды пайдаланууда талаптарды катуулатуу багытына озгортүү.

2.2.1.5. Кен казып алуу тармагы

Пайдалуу кендерди оздоштуруудон түшкөн кирешелер – бул мамлекеттин экономикасын модернизациялоодо ири булак болуп эсептелет.

Мурда түзүлгөн айрым келишимдер Кыргызстан учун пайдасыз болуп чыкты, ондүрүш ишин ишке ашыруу процессинде ишкана тарабынан курчап турган чойрого зыян келтирилген учурлар да бар.

Олко ири кен чыккан жерлерди толук масштабдуу иштетүүнү баштай албайт: жер казынасын пайдалануу жол-жобосун тариздоо коп сандагы талаптарды аткаруу зарылдыгы, экспертизаларды жүргүзүү жана коп сандаган макулдуктарды алуу менен шартталган.

Мамлекеттин позициясынын так эместиги жана инвесторлор тарабынан оз милдеттеринин аткарылбагандыгы пайдалуу кендер чыккан жерлерди оздоштуруу процессин узак моонотко токтоткон коптогон соттук териштирүүлорго алып келди.

Кен казууну онуктуруу үчүн томонку чаралар ишке ашырылат:

- дүйнөлүк стандарттарга шайкеш келген катуу экологиялык мыйзамдарды иштеп чыгуу жана кабыл алуу;
- лицензия берүү жол-жоболорунун толук ачык-айкындыгын камсыз кылуу;
- мурда берилген лицензияларга инвентаризация жана лицензияланган макулдашуулардын аткарылышын мониторинг жүргүзүү боюнча масштабдуу иштерди жүргүзүү;
- калк жана жергиликтүү оз алдынча башкаруу органдары менен конкреттүү районду же калктуу конушту онуктуруу үчүн кен казып алуу тармагына инвестициялардын маанилүүлүгү жонундо түшүндүрүү иштерин жүргүзүү;
- иштеп жаткан кен чыккан жерлерди оздоштуруу темпин күчөтүү жана тармактык ведомствонун жана ишканалардын жетекчилеринин биргеликтеги иши аркылуу жаны кен чыккан жерлерди даярдоо, жеке инвестицияларга түрткү берүү, жергиликтүү коомчулук менен пайда болгон койгойдү жонго салууда жергиликтүү оз алдынча башкаруу органдары тарабынан реалдуу жардам корсотуу;
- маанилүү жана мооноттуу инвестицияларды талап кылуучу ири кен чыккан жерлерди инвесторлордун алуу шарттарын кайра карап чыгуу, айрым учурларда инвесторлор үчүн коркунучтарды томондотуу жана инвестицияларды коргоо боюнча кошумча чараларды кароо зарыл;
- мамлекеттик башкаруу органдары экологиялык талаптардын сакталышын контроль жүргүзүүнү, кен казып алуучу ишканалардын жетекчилеринин жоопкерчиликтерин жогорулатууга, экологиялык мыйзамдардын сакталышын өзгүлтүксүз текшерүүнү жана алардын жыйынтыгы боюнча коомчулукту маалымдоону ишке ашыруулары керек;
- мамлекеттик башкаруу органдары жергиликтүү оз алдынча башкаруу органдары жана кен казып алуучу ишканалардын жетекчилери менен биргеликте ишкананын ишинин айланасындагы келише албастык кырдаалдардын пайда болушуна жол бербөө боюнча системалык иштерди жүргүзүшү, жергиликтүү калктын социалдык жашоо шарттын жакшыртуу боюнча иштер жонундо дайыма отчет бериши керек.
- мамлекеттик башкаруу органдары инвесторлор менен оз ара аракеттенүүдө тармакты жонго салууну жакшыртуу жана мыйзамдарда так жазылбаган талаш-тартыш маселелерди чечүү үчүн колдонуудагы ченемдик укуктук базага талдоо жүргүзүшөт.

2.2.1.6. Транспорттук-коммуникациялык долбоорлор

Транспорттук тармак – бул өлкөнүн экономикасында негизги тармак.

Көп жолдор, өзгөчө ички жолдор кыйраган, айрым тоолуу райондордо кышкысын туруктуу транспорттук каттамдар жок. Бул биринчи зарылдыктагы товарларды жеткирүүдө жана жарандардын тиричилигин камсыз кылууда курч проблемаларды жаратат.

Тармак начар материалдык-техникалык камсыздоодон, каржылоонун жетишердик эместигинен, адистештирилген техниканын жана кадрлардын жетишсиздигинен улам проблемаларды башынан откоруп келет.

Кыргызстан шоссе жолдору эле эмес, темир жолдордун жана авиациялык каттам эл аралык транзиттик-транспорттук отмокторго кошулууга ото муктаж. Олко азырынча өлкөнүн пайдалуу географиялык абалын эл аралык маанидеги ири авиа түйүнго айлантуу үчүн пайдаланган жок. Транспортту өнүктүрүү башка өлкөлөр менен кобуроок экономикалык алакалашууга, товарлардын экспорттоонун өсүшүнө, инвестициялардын келишине, туризмди өнүктүрүүгө, пайдалуу кендерди өздөштүрүүгө комок корсотот. Транспортту өнүктүрүү үчүн томонку чаралар ишке ашырылат:

- терминал, склад жана өндүрүш комплекстер түрүндө коштоочу инфраструктураларды өнүктүрүү менен Евразиялык континенттин батышын жана чыгышын бириктирүүчү темир жол магистралдарын куруу;
- жарандык авиация тармагында мүмкүнчүлүктөрдү кеңейтүү жана аба байланышы борборлорунун эл аралык жана региондук түйүндөрүн өнүктүрүү максатында аэропорттордун инфраструктураларын куруу;
- маалыматтык технология тармагында “хаба” борбордук - азия курулушуна инвестицияларды тартуу;
- ири транспорттук долбоорлорго инвестицияларды тартуу боюнча эл аралык уюмдар, ооктош өлкөлөр менен сүйлөшүүлөрдү жүргүзүү, транспорттук инфраструктураны өнүктүрүү;
- ремонттоо жана региондордо транспорттук тармактарды жаныртуу, тармактарды керектүү техника менен камсыздоо боюнча иштерди улантуу үчүн каражаттарды, анын ичинде кредиттик каражаттарды болуу.

Өзгөчө көңүл курулуп башталган (“Датка”, “Датка-Кемин”) жана ошондой эле келечектеги (“Кытай - Кыргызстан - Озбекстан” т/ж, (CASA - 1000”, “Балыкчы – Кочкор - Кара-Кече - Арпа” т/ж, “Ысык-Көл” жана “Ош”) инфраструктуралык долбоорлордун ишке ашырылышынын илгерилөөсүнө жана курулуштун бүткөрүлүшүнө бурулат.

2.2.1.7. Тышкы соода

Олконун тышкы соода саясаты Дүйнөлүк Соода Уюмунун нормаларына жана принциптерине, ошондой эле КМШ, ЕврАзЭС олколорун менен эки тараптуу жана көп тараптуу макулдашууларга, соода жана ага байланыштуу маселелер боюнча эл аралык конвенцияларга негизделет.

2010-жылы Бажы союзун түзүү жана анын иштеши БСга мүчө мамлекеттер тарабынан Кыргыз Республикасына карата бажы чек араларын бекемдоого алып келди.

Натыйжасында республиканын дүн базарларында соода активдүүлүгү томонду.

Азыркы учурда кыргызстандык товарлардын БСга мүчө мамлекеттерге экспорттоонун кыскарып кетүү коркунучу бар. Республиканын инфраструктурасынын (сыноо лабораториялардын жабдылышы) системасын өнүктүрүү, продукциянын коопсуздугун жана сапатын камсыздоо планында чон артта калгандык байкалууда.

Окмөт республиканын БСга кирүү шарттарын макулдашуу процессинде олкодо өндүрүлүүчү товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр үчүн ыңгайлуу экспорттоо шарттарын кабыл алууга жетүү үчүн бардык чараларды корот.

Экспортту илгерилетүү улуттук стратегиясы жана институттук инфраструктура жок.

Экспортту илгерилетүүгө комок көрсөтүү үчүн томонку чаралар ишке ашырылат:

- экспортту өнүктүрүү стратегиясын иштеп чыгуу жана кабыл алуу;
- экспортту илгерилетүү боюнча ыйгарым укуктуу органды түзүү;
- экспорттоо үчүн арналган Кыргыз Республикасынын продукциясы үчүн мыйзамдуу деңгээлде талап кылынуучу официалдуу сертификат берүү (жана башка жол-жоболор) талаптарын, эгерде бул импорттоочу олконун мыйзамдарында каралбаса жокко чыгаруу;
- ишкерлерден импортту жана экспортту ишке ашыруу үчүн талап кылынуучу документтердин санын кыскартуу;
- тышкы соода чөйрөсүндө техникалык тоскоолдуктарды азайтуу жана “бирдиктүү терезе” принцибин ишке киргизүү боюнча иштер улантылат.

2.2.1.8. Региондорду, чек арага жакын райондорду өнүктүрүү

Региондордун социалдык-экономикалык жактан онугуусундо, калктын кирешелеринде жана жакырчылык деңгээлинде олуттуу регионалдык айырмачылык сакталууда. Орточо айлык эмгек акынын тиричилик минимумуна орточо катышы Бишкек шаарында (2,36) жана Ысык-Кол облусунда (2,03) эн жогорку мааниге жеткен. Ош облусунда (0,99) бул корсоткучтор эн аз мааниде.

Региондордун онугушундогу айырмачылыктар артта калган региондордун эмгекке жарамдуу калкынын ийгиликтүү региондорго кочуп кетүүсүнө алып келүүдө. Жалал-Абад, Ысык-Кол жана Нарын облустарында эмгек ресурстарына болгон муктаждык Бишкек шаарына жана Чүй облусуна караганда 5-10 эсеге томон. Бүгүнкү күндө Бишкек шаары жана Чүй облусу олконун региондорунан мигранттары коп келген зона болуп калды, негизинен Баткен облусунан – 25,7 пайыз, Нарын облусунан – 19,1 пайыз, Ош жана Жалал-Абад облустарынан тийгизилүүсүнө жараша 15,6 пайыз жана 15,0 пайыз болгон.

Региондордон калктын кочуп кетүүсүнүн натыйжасы жашаган жеринде квалификациялуу эмгек ресурстарынын жетишсиздиги жана жашоо үчүн региондун озно тартуусунун томондош болууда, бул мамлекеттик башкаруунун бардык деңгээлдеринде кечиктирбестен таасир этүүнү талап кылуучу коркунучтуу “сигнал” болуп саналат.

Айтылган проблемаларды чечүү үчүн Өкмөттүн күч-аракети экономикада сапаттуу озгорүүлөр жана административдик-аймактык реформа аркылуу региондордун социалдык онугуусу үчүн шарттарды түзүүгө, мамлекеттик башкарууну жана жергиликтүү оз алдынча башкаруу органдарын реформалоого багытталат. 2012-жылдын аягына чейин региондорду комплекстүү онуктуруу үчүн жаны Региондорду онуктуруу концепциясы иштелип чыгат, анын ишке ашырылуусу 2015-жылга Кыргыз Республикасына региондук экономиканын корсоткучторунун жай бирок стабилдүү осуш жана республиканын региондорундагы калктын жашоо шарттын которуу үчүн шарттар түзүлгөн олко болууга мүмкүндүк берет.

2.3. Ынгайлуу инвестициялык климат жана бизнес-чөйрө түзүү

Нормалдуу иш климатын камсыз кылуу, менчикке укукту коргоо жана кепилдик берүү боюнча шарттарды түзүү жана түз инвестицияларды тартуу – мунун бары экономиканын алгылыктуу тармактарын өнүктүрүү үчүн керектүү шарттар.

Олко өзүнүн инвестициялык өзүнө тартуусун жоготууда, коптогон эл аралык индекстер боюнча анын томондошун белгиленген. Дүйнөлүк экономикалык форумдун маалыматтары боюнча 2012-жылы Кыргызстан дүйнөлүк соодага катышуу рейтингинде 110-111чи орунду ээлейт.

“Doing business 2012” рейтинги боюнча Кыргызстан 70и орунду ээлейт, бул жалпы дүйнөлүк олкодо бизнес жүргүзүү рейтингинде начар позиция жонундо куболондурот.

Жергиликтүү оз алдынча башкаруу органдары инвесторлорду тартпастан аларды качырып жатышат, ал эми кээде ачык эле опузалоону колдонушат.

Кыргыз Республикасында бизнес-чойронун өнүктүрүү жана инвестициялык климатты жакшыртуу бири-бирин толуктоочу томонку эки максатка жетүү багытында ишке ашышы керек:

- ата-мекендик жана чет олколук инвесторлорду чарбалык ишин ишке ашырууда жана инвестициялык чечимдерди кабыл алууда дем берүүнүн жогорку денгээли менен камсыз кылуу;

- бизнес-чойронун тышкы инвестициялардын кобойушун үчүн туруктуу атаандаштык артыкчылык факторуна айлантуу.

Окмөт тарабынан томонку чаралар корулот:

- рейдерликке жана менчикке айландырууга каршы аракет кылууга багытталган ченемдик укуктук актылардын топтомун кабыл алуу, сот чечимдеринин тууралыгын камсыздоо боюнча чечимдерди кабыл алуу;

- бизнес жана экономика менен байланышкан эл аралык рейтингдерде позицияны сактоо жана жакшыртуу үчүн өзгүлтүксүз мониторинг жүргүзүү, мониторинг жүргүзүүдө белгилүү болгон проблемалуу маселелерди четтетүү боюнча оперативдүү чечимдерди кабыл алуу;

- администрациялык жол-жоболорду электрондук документ жүргүртүүгө которуу;

- арыздарды кароону камсыз кылышпаган мамлекеттик органдардын кызматкерлерине жазаны катуулатуу;

- салык отчетун берүү тартибин жонокойлотуу жана тездигин азайтуу;

- коммерциялык талаш-тартыштарда бейтарап соттордун чечимин жана ролун күчөтүү үчүн Кыргыз республикасынын Граждандык кодексине жана башка мыйзам актыларына озгөртүү киргизүү;

- курулушта, инфраструктуралык долбоорлордо, медицинада, билим берүүдө, туризмде

мамлекеттик-менчик оноктоштук институтун онуктуруу;

- салык салууну жонокойлотууну жана салык жүгүн кыскартууну караган фискалдык реформанын концепциясын иштеп чыгуу;

- лицензиялардын жана уруксат берүүлөрдүн санын кыскартуу боюнча мыйзам долбоорлорду иштеп чыгуу жана Кыргыз Республикасынын Жогорку Кенешке киргизүү;

- тизмеге адамдын жана курчап турган чөйрөнүн коопсуздугу үчүн потенциалдуу коркунучту болжолдогон аталыштарды гана киргизүү менен милдеттүү түрдө сертификат берилүүгө тийиш продукциялардын тизмесин жана шайкештик декларациясын кыскартуу;

- отчеттуулукту жонокойлотууну жана ачык-айкындыкты жогорулатууну караган камсыздандыруу чегерүү системаларын реформалоо;

- алдынкы эл аралык стандарттарга жана коопсуздук эрежелерине ылайык жаны техникалык регламенттерди иштеп чыгуу жана кабыл алуу.

2.4. Жашоо үчүн татыктуу шарттарды түзүү

Акыркы үч жылда жакырчылык деңгээли 2 пайызга оскон жана 33,7 пайызды түзгөн.

Бүгүнкү күндө мамлекет бюджеттин чектелүү ресурстарын натыйжалуу эмес болуштурууда, социалдык жардамдын даректүүлүгү толук камсыздалган эмес.

Мамлекеттик колдоого муктаж жарандарды колдоо жетишсиз болууда. Мамлекет коргоого тийиш болгон жарандардын категориясын конкреттүү жана так аныктоо зарыл жана аларга жон гана жарыялап койбостон, чыныгы социалдык жардам жана коргоо корсотуу керек.

Олкодогу адамдык потенциалды жакшыртуу, эки социалдык маанилүү секторду: саламаттык сактоону жана билим берүүнү жакшы иштетүү реформаны ийгиликтүү жүргүзүүнүн негизги шарты жана корсоткучу болуп калышы керек.

Саламаттык сактоо чөйрөсүндө бардык корсоткучтор боюнча абалдын начарлашы байкалууда. Бир нече жыл бою балдардын өлүмү өсүүдө, онуккон околордун

корсоткучторун бир нече эсе жогорулатуучу энелердин олуму жогорку денгээлде калууда.

Официалдуу эмес толумдордон жана жогорку денгээлдеги тен толумдон улам коптогон үй-бүлөлөр үчүн саламаттык сактоо кызмат корсотууларын алуу кыйынга турууда. Коом жарандарга медициналык-санитардык жардам алууда берилүүчү укуктар жонундо, ооруларды алдын алуу жана ден соолукту коргоо маселелери тууралуу начар маалымдалган.

Билим берүү мамлекеттик бюджеттин чыгымдарын ото көп керектоочү болуп саналарына карабастан коом тарабынан коюлган зарыл талаптарга жана сурамдарга жооп бербейт. Балдардын базалык билимди алуусу уламдан-улам азайып жатат. Алсак, расмий маалыматтар боюнча билим берүү чөйрөсүндө мектепке 2,9 пайыз бала жана 3,7 пайыз кыз келбейт. Мунун бирден бир себеби үй-бүлөдөгү балдардын билим алуусуна богот болуп жаткан жакырчылыктын күчөшү эсептелет.

Жогорку жана кесиптик билим берүү системасы эл аралык денгээлде атаандаштыкка ээ болууга жана жашоонун татыктуу деңгээлин камсыз кылууга квалификациянын зарыл деңгээлин алууга мүмкүндүк бербейт.

Калктын басымдуу бөлүгүн турак-жай менен камсыз кылуу проблемасы ото курч турат. Социалдык камсыздоо каржылоонун жетишсиздигинен жана аны даректүү болуштуруунун начар натыйжалуулугунан жабыркап келет.

Экономикалык өнүктүрүү биринчи кезекте бул проблемаларды чечүүгө багытталышы керек. Ар бир жаранга олконун келечегинде татыктуу орун камсыз кылынышы керек.

2.4.1. Саламаттык сактоо

Медициналык кызмат корсотуулардын сапатын которуу үчүн Окмот томонку чараларды корот:

- жашаган жерине карабастан акысыз медициналык жардамдын кепилдикке алынган коломунун чегинде медициналык кызмат корсотууларды жана дары-дармек

каражаттарын бирдей алууну камсыздоо;

- калктын жеке формалдуу эмес толумдорунун денгээлин томондотуу;
- клактын, балдардын жана энелердин олумун кыскартуу боюнча иш-чараларды ишке ашыруу;
- жарандарда сергек жашоого умтулууну калыптандыруу;
- жеке менчик жана мамлекеттик – жеке менчик медициналык борборлорду онуктуруу, медициналык кызмат корсотуу чойросундо атаандаштык чойронун түзүү;
- жарандарга менчиктин түрүнө карабастан ММКФны пайдалануу менен врачты жана медициналык уюмдарды эркин тандоо мүмкүнчүлүктөрүн берүү;

2.4.2. Билим берүү

Социалдык адилеттүүлүк, мүмкүнчүлүктөрдүн бирдейлиги биздин жарандар үчүн билим берүүнүн жекиликтүүлүгү жана саптыты менен аныкталат.

Окмөттүн алгылыктуу милдеттери томонкулорго багытталат:

Мектепке чейинки жана орто билим берүү;

- мектепке чейинки жана орто билим берүү, мектепке чейинки билим берүү мекемелеринде болгон кемчиликтерди жоюу;

– жергиликтүү оз алдынча башкаруу органдарынын балдарды каттоого алуу жана аймактагы мектеп курагындагы бардык балдарды милдеттүү түрдө окутууну камсыз кылуу;

– билим берүүнүн сапатынын корсоткучторун, ошондой эле мектептин бүтүрүүчүлөрүнүн ден соолугунун жакшыртуу;

– мектептик билим берүүнүн инфраструктурасын эмес, ар бир окуучуну даярдоого кеткен чыгымдарды каржылоо;

– мурда башталган мектептердин курулушун аяктоо үчүн каражаттарды болуу;

– балдарды коншу мектептеге жеткирип-кайра алып келүүнүн маселелерин жергиликтүү оз алдынча башкаруу органдарынын чечүүсүнүн зарылдыгы;

- аз комплектив мектептердин имараттарын алардын базасында бала бакчаларын жана жаштардын сабаттуулугун которув учун башка мекемелерди ачуу менен кайра профилдоо;
- борбордук органдардын жана жергиликтив оз алдынча башкаруу органдарынын билим берув жаатындагы ыйгарым укуктарды так чектоо учун мыйзамдарды оркундотув;
- билим берув кызматтарын корсотув чойросундо кесипкой менеджерлерди даярдоо. Баштапкы жана орто кесиптик билим берув:
- жумуш берувчвлордун реалдуу муктаждыктарын эске алуу менен квалификациялык эмгектин жумушчуларын жана орто звенодогу адистерди даярдоо;
- кадрларды даярдоого жана окутууну каржылоого бизнестин катышуусун кенейттив. Жогорку кесиптик билим берув:
- жумшалган каражаттарды мамлекетке кайтарып берувго чейинки катуу талаптарды бюджеттик каражаттардын эсебинен окугандар учун киргизув;
- ЖОЖдордун санын кыскартуу;
- билим берувчү, илимий жана практикалык ишти интеграциялоону камсыз кылуу.

2.4.3. Социалдык коргоо

Аз камсыз болгон калкты социалдык колдоо даректив социалдык жардамга жана туруктуу, продуктивдив ишке комок корсотув жолу менен калктын кирешелеринин денгээлин которувго негизделет.

Ар бир пенсионер татыктуу жашоого тийиш. Бул учун Окмот пенсиянын олчомун жашоо денгээлине чейин жеткирив боюнча ишти улантат. Пенсиялык системаны оркундотув боюнча ишти жүргүзув, пенсиялык камсыздоонун бирдиктив концепциясын иштеп чыгуу

зарыл. Мындай иш пенсиялык системанын бардык деңгээлдеринде адекваттуу жана социалдык адилеттүү олчомго өтүүнү камсыз кылууга мүмкүндүк берет.

Өкмөттүн негизги артыкчылыктары болуп томонкулор эсептелет:

- социалдык кызмат корсотуулардын сапатынын жана стандарттарын жана алардын наркын, өзгөчө ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар жана улгайган адамдар үчүн иштеп чыгуу;
- корсотулуп жаткан социалдык кызматтардын даректүүлүгүнүн маселесин чечүү үчүн борбордук органдардын жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарынын ыйгарым укуктарын жана жоопкерчилигин болуштуруу;
- социалдык кызматкерлерди, биринчи кезекте эмгек акынын адекваттуу деңгээли аркылуу дем берүү;
- пенсиялык саясаттын жана социалдык коргоо чөйрөсүндөгү саясаттын шайкештигин камсыз кылуу;
- ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын инфраструктура объекттерине, имараттарга кирүүсүн камсыз кылуу жана аларды иш менен камсыз кылууга комоктошүү маселеси боюнча нормативдик талаптарды аткарганандыгы үчүн жоопкерчиликти күчөтүү;
- мамлекеттик-жеке өнөктөштүк социалдык чөйрөдөгү программаларды ишке ашыруунун маанилүү механизмдеринин бири болуп калууга тийиш;
- социалдык чөйрөнүн мекемелеринин ишин баалоонун көз карандысыз системасын түзүү;
- бюджеттик чөйрөнүн кызматкерлерине эмгек акыны алар корсоткон мамлекеттик жана муниципалдык кызматтардын сапатына жараша толоп берүү.